

SOSYAL TRANSFER HARCAMALARININ HANEHALKI TÜKETİM HARCAMA YAPISI ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

The Effect of Social Transfer Expenditures on Household Consumption Expenditure Structure: The Case of Turkey

Semih ÇAĞAN*

Öz

Bu çalışmanın amacı devlet tarafından sağlanan sosyal transfer harcamalarının hanehalkı tüketim harcamalarında yarattığı etkinin incelenmesidir. 2008 küresel ekonomik krizi ve Covid 19 salgını ile beraber günümüzde küreselleşme olgusu ve devletin ekonomideki rolü üzerine tartışmalar yaşanmaktadır. Bu tartışmalarda belirleyici unsur, ekonomik yapı içerisinde devletin aktif rol alıp almaması üzerine olmuştur. Sosyal devlet anlayışı olarak ifade edilen bu rol özellikle dar gelirli hanehalklarına çeşitli yardımlar ve destekler sağlama ilkesi yer alır. Bu destek ve yardımların başında sosyal transfer harcamaları gelmektedir. Bu harcamalar dul ve yetim aylıkları, emekli maaşları, burslar, işsizlik sigortası gibi kalemlerden oluşmaktadır. Dar gelirli hanehalklarının bu geliri nasıl tükettiği iktisadi açıdan önemlidir. Çalışmanın amacına bağlı olarak sosyal transfer ile hanehalkı tüketim harcamasının yapısı arasındaki ilişki Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan 2019 Hanehalkı Bütçe İstatistikleri kullanılarak, Genelleştirilmiş Doğrusal Regresyon Modeli (GLM) yardımıyla analiz edilmiştir. Uygulanacak yöntem ile temel besin maddeleri ile eğitim ve sağlık hizmetlerine yapılan harcama üzerine sosyal transferler, eğitim, yaş ve cinsiyetin etkisi analize konu olmuştur. Bu analiz sonuçlarına göre, Türkiye ekonomisinde sosyal transferler, dar gelirli hanehalkının temel besin maddeleri ile eğitim ve sağlık hizmetleri tüketimini artırmıştır.

Anahtar

Kelimeler:

Sosyal Transfer Harcamaları, Hanehalkı Tüketim Yapısı, GLM Model

JEL Kodları:

C31, D10, H31

Abstract

The aim of this study is to examine the impact of social transfer expenditures provided by the state on household consumption expenditures. With the 2008 global economic crisis and the Covid 19 pandemic, there have been debates on the phenomenon of globalization and the role of the state in the economy. The determining factor in these debates has been whether the state should take an active role in the economic structure. This role, which is expressed as a social state understanding, includes the principle of providing various aids and supports to low-income households. Social transfer expenditures are at the top of these supports and aids. These expenditures consist of items such as widow and orphan pensions, pensions, scholarships, unemployment insurance. How low-income households consume this income is economically important. Depending on the purpose of the study, the relationship between social transfers and the structure of household consumption expenditure is analyzed with the help of Generalized Linear Regression Model (GLM) using 2019 Household Budget Statistics published by the Turkish Statistical Institute. With the method to be applied, the effects of social transfers, education, age and gender on expenditures on basic food items, education and health services were analyzed. According to the results of this analysis, social transfers have increased the consumption of staple foods, education and health services of low-income households in the Turkish economy.

Keywords:

Social Transfers Expenditures, Household Consumption Structure, GLM Model

JEL Codes:

C31, D10, H31

* Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Türkiye, semihcagan@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2294-8508

Makale Geliş Tarihi (Received Date): 14.06.2023 Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 28.09.2023

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

1. Giriş

2008 küresel ekonomik krizi ve 2019'da Çin'de başlayan Covid 19 salgını, küresel ölçekte tüm dünya ülkelerini etkiledi. Bu iki kriz sonucunda dünya ticaretinde üretimde azalma ve tedarik zincirinde aksamalar ile dış ticarete düşüş eğilimi gözlemlendi. Özellikle Covid 19 ile ülke sınırlarının kapatılması ve ulaşımda kısıtlamalar gibi uygulamalar sonucunda işsizlik oranlarında önemli artışlar ve ekonomik daralma yaşandı. Bu daralmalar beraberinde dar gelirli hanehalkları için yoksulluk, gelir eşitsizliği ve hatta açlık konusunu gündemin ön sıralarına getirdi. 2020-2021 yılında örneğin Covid-19'un etkisiyle çok sayıda insanın akut gıda güvensizliği ile karşı karşıya kaldığı tahmin edilmektedir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO), faaliyet gösterdiği 35 ülkede Nisan 2020'ye göre 111 milyon kişi olmak üzere toplam 296 milyon insanın yeterli yiyeceğe sahip olmadığını tahmin ediyor (FAO, 2019). Ayrıca FAO, yetersiz beslenen insan sayısının 2014'te 624 milyondan 2019'da 688 milyona yükseleceğini tahmin ediyor. Bu olumsuzluğu iki kriz dışında yaratan faktörler; iklim olayları, savaşlar ve ekonomik gelişmeler olarak ifade edilebilir. Gıda erişimine yönelik birincil riskler ülke düzeyindedir. Daha yüksek perakende fiyatları azalan gelirlerle birleştiğinde, giderek daha fazla hane halkının temel gıda tüketimi miktarını ve kalitesini düşürmek zorunda kalacağı anlamına gelmektedir. Bu önemli küresel sorunlar nedeniyle küreselleşme kavramı günümüzde tartışmalı bir hale gelmiştir. Mevcut küreselleşme ile uygulanan politikaların yoksulluk ve gelir dağılımına etkisi olup olmadığı tartışmaları gündeme gelmiştir. Bu konu literatürde son yıllarda ağırlık kazanarak incelenmiştir (Edward, 1997; Dreher ve Gaston, 2008; Berg ve Nilsson, 2010; Asteriou vd., 2014; Dorn vd., 2018). Örneğin gelir dağılımı ölçümünde kullanılan Gini katsayısı Türkiye ekonomisinde 2011 yılında 0.40 iken 2021 yılında da 0.40 olarak ölçülmüştür. Kısacası bu dönemde gelir dağılımında bir düzelleme görülmedi. Tüm bu durumların sonucu olarak sosyal devlet uygulamaları ile gelir destekleyici politikalar gündeme geldi. Bu politika önerilerinin aracı olarak sosyal transfer harcamaları daha etkin kullanılmaya başlanması üzerine tartışmalar yaşanmaktadır.

Sosyal transfer harcamaları, devletin gelir dağılımındaki bozulmayı azaltmak, dar gelirli hanehalkının refahını artırmak için temel besin mallarına ulaşım ile eğitim, sağlık vb. temel hizmetlere erişebilmesine yönelik yaptığı aynı ve nakdi karşılıksız yardımlardan oluşmaktadır. Sosyal transfer uygulamaları günümüzde bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaktadır. Bu uygulama, modern refah devletlerinin karşılaştığı sorunların çözümünde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

Sosyal transfer harcamaları, gelir eşitsizliği, yoksulluk ile sosyal, demografik ve teknolojik gelişmelerin işgücü piyasalarında neden olduğu dönüşümler karşısında bireyleri korumak ve kamu gücünün sınırlarını yeniden tanımlanmasını sağlamaktadır. Bu tanımlamada sosyal transfer harcamalarının olumlu ve olumsuz yönleri üzerinden bir politika aracı olarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Sosyal transfer harcamalarının olumlu yönleri şöyle sıralanabilir; (i) Hanehalkının kullanılabilir gelirini artırır, (ii) Marjinal tüketim eğilimi yüksek hanelere destek sağladığı için ekonomide talep artışına neden olur, (iii) Gelir eşitsizliğini önlemeye çabalar. Sosyal transfer harcamalarının olumsuz yönleri ise; (i) Hanehalkında yer alan bireylerin işgücü piyasasına dahil olmasını azaltabilir, (ii) Sosyal transferlerin devlet eliyle dağıtımında subjektif değerlendirmeler ile gerçek ihtiyaç sahiplerine kaynağın aktarılmasında, (iii) Gerçek ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesinde yaşanan güçlükler olarak sıralanabilir.

Sosyal transfer harcamaların temel besine ulaşım ve eğitim ile sağlık hizmetlerine erişimi üzerine yapılan bu çalışmanın önemi ve motivasyonu, günümüzde ortaya çıkan krizler karşısında gelir dağılımda düzelme görülmemesi, yoksulluk ve açlığın gitgide artıyor olmasıdır. Bundan dolayı, sosyal transferlerin bir politika aracı olarak etkisinin incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. nkn bu etkinin ortaya konmasının iktisat politikalarının doğru bir şekilde tasarlanmasına yardımcı olması umulmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, para ve maliye politikalarının yanına alternatif iktisat politikasının gerekliliğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bununla birlikte konunun çok boyutlu bir bakış açısına sahip olması nedeniyle konunun yalnızca iktisadi yönünün incelenmesi uygun görülmektedir.

Çalışmada ekonometrik analiz yöntem olarak kullanılmıştır. Çalışmada yer alan değişkenlerin verisi Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan 2019 yılına ait Hanehalkı Bt Anketi'nden alınmıştır. Değişken olarak seçili hanehalklarından temel besin mallarına yapılan harcama, eğitim ve sağlık hizmetleri harcamaları, yaş, cinsiyet, gelir, eğitim seviyesi ve sosyal transfer harcamaları alınmıştır. Çalışmanın zgnlğ ve diğer çalışmalardan farkı Türkiye ekonomisi açısından bu alanda yapılan ilk çalışma olduğudur. Türkiye üzerine yapılan çalışmalarda sosyal transfer harcamalarının ağırlıklı olarak yoksulluk ve gelir dağılımı üzerine etkisi incelenmiştir. Bu alışma ise merkezine hanehalkının tkretim harcama yapısına sosyal transfer harcamalarının etkisini almakla beraber ilgili demografik ve iktisadi değişkenlerle politika yapıcılara doğru bir iktisat politikası nerisi sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın literatüre temel katkısı buradadır. Çalışma, politika yapıcılara sosyal transfer harcamalarının hangi yaşta, hangi eğitim seviyesinde hangi cinsiyette kişilere uygulanırsa daha arzulanır tkretim yapısına sahip olacağını göstermeye çalışmaktadır. Politika yapıcıları tarafından istenen tkretim yapısı ise ekonomide toplam talebi, istihdamı ve büyüme gibi makro ekonomik değişkenleri etkileyebilmektedir. Bu açıdan da sosyal transfer harcamalarının incelenmesi iktisadi açıdan önemli hale gelmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde literatürde sosyal transfer harcamaları üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilmektedir. Sonrasında çalışmanın veri seti ve ilgili ekonometrik yöntem açıklanarak uygulama sonuçları ifade edilmektedir. Son blmde ise ekonomi politikaları önerilerini içeren sonuç ve öneri kısmı yer almaktadır.

2. Literatür

Sosyal transfer harcamaları ekonomide dar gelirli gruplara sağlanan desteklerden oluşur. Bu destekler temel ihtiyaçların (barınma, beslenme, eğitim, sağlık vb.) yanı sıra ekonomide talep yaratan tkretim harcamalarını belirlemektedir. Ancak literatürde sosyal transfer harcamalarının en çok dar gelirli grupların temel tkretim, eğitim ve sağlık harcaması üzerine etkisi incelenmiştir (Mascovitch, 1996; Dahl ve Van der Wel, 2013). Tkretim harcamalarının belirlenmesini sağlayan sosyal transfer harcamaları, koşullu ve koşulsuz transferler olarak ikiye ayrılmaktadır.

Koşullu sosyal transfer harcamaları özellikle gelişmekte olan ülkelerde (Latin Amerika, Afrika, Güneydoğu Asya ve Ortadoğu lkeleri) yaygın olarak kullanılmaktadır. Koşullu sosyal transfer dar gelirli ailelere belli şartlara bağlı olarak verilir. Bu şartlar özellikle sağlık ve eğitim hizmetlerini kapsamaktadır. Örneğin, doğum öncesi anneye ve belli bir yaşa kadar çocuğa ücretsiz sağlık hizmeti sunulmaktadır. Bir diğer örnekte okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadarki süreçte öğrencilere ücretsiz eğitim hizmeti, ulaşım ve beslenme imknı sunulmaktadır. Ayrıca anneye, çocuğun eğitim süreci boyunca doğrudan temel besin mallarını satın alması için

nakit desteği sağlanmaktadır. Koşullu sosyal transfer harcamalarının ekonomik etkileri üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan Attanasio vd. (2015) Kolombiya’da hükümetin uyguladığı koşullu sosyal transfer harcamalarının dar gelirli ailelerin tüketimini artırdığı sonucuna ulaşımlardır. Bu çalışmada, protein açısından zengin yiyeceklere, sosyal transferler desteği verildikten sonra dar gelirli ailelerin ulaştığı raporlanmıştır. Daso ve Fernandez (2014) Peru’da yaptıkları çalışmada koşullu sosyal transferlerin bireylerin tüketim alışkanlarında değişim yarattığı sonucuna ulaşımlardır. Literatürde yapılan birçok çalışmada koşullu sosyal transferlerin hanenin tüketim harcaması üzerine artıcı etkisi olduğu sonucu bulunmuştur (Gertier, 2004; Schultz, 2004; Behrman ve Hoddinot, 2005; De Janvry ve Sadoulet, 2006; Barham ve Maluccio, 2009; Attanasio vd., 2015; Bonilla vd., 2017).

Koşulsuz sosyal transfer harcamaları, belli bir koşula bağlı olmadan dar gelirli ailelere verilen aynı ve nakdi desteklerden oluşur. Bu harcamaların temel amacı gelir dağılımı adaletsizliğini gidermek ve yoksulluğun azaltılmasını sağlamaktır. Dwiputri (2017), Endonezya’da uygulanan koşulsuz transfer harcamalarından olan Bantuan Langsung Tunai’nin tüketim harcamaları üzerine etkisini incelemiştir. Çalışma sonuçlarında dar gelirli ailelerin tüketimlerini artırdığı ve az da olsa tasarruf yapabildikleri ifade edilmiştir. Heyrani (2020), İran üzerine yaptığı çalışmada koşulsuz transfer harcamalarının etkisini kır ve kent olarak ikiye ayırmıştır. Buna göre kırdaki yer alan ailelerin transfer harcaması desteği ile tüketimin yanında yatırımda yapabildiği görülürken, kentte yer alan ailelerin ise tüketim kalıplarında protein ağırlıklı daha kalorisi yüksek yiyeceklere yönelindikleri görülmüştür. Literatürde koşulsuz transfer harcamalarının, tüketim harcamasının yanında yoksulluğu azaltıcı etkisi de incelenmiştir (Baird vd., 2013; Blattman vd., 2014; Haushofer ve Shapiro, 2016).

Türkiye ekonomisinde Anayasa’da belirtilen sosyal bir hukuk devleti olma kavramı gereği ilk sosyal transfer harcama kurumu 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ismi ile kurulmuştur. Devamında Türkiye’de 2001 mali krizinden sonra, yoksulluğu azaltmak ve daha fazla sosyal uyum ve kapsayıcılık sağlamak için sosyal transfer harcamaları aktif bir biçimde kullanılmaya başlandı. Bu amaçla 2001 yılında Dünya Bankası tarafından mali olarak desteklenen Sosyal Riski Azaltma Projesi başlatıldı. Bu proje, 2001 krizinin yoksul haneler üzerindeki derin etkilerini hafifletmek ve mevcut sosyal güvenlik ağı programlarını genişletmek ve güçlendirmek için tasarlandı. Bu amaçla başlatılan ilk uygulama Şartlı Nakit Transferi Programı (ŞNT) oldu. Programın devamında 2003 yılında Şartlı Eğitim Nakit Transferi Programı (ŞEY) yürürlüğe girdi (Baş, 2019). Türkiye sosyal transfer harcamaları, çeşitli kurumlardan oluşan parçalı bir yapıda iken tek bir çatı altına 2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’yla alınmıştır.

Türkiye’de sosyal transfer harcamaları üzerine incelemeler ülke dinamikleri açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bu açıdan yapılmış çeşitli çalışmalar vardır (Özen, 2003; Arısoy vd., 2010; Sarısoy ve Koç, 2010; Yücel, 2011; Yolcuoğlu, 2012; Kayalıdere ve Şahin, 2014; Küçüköğlü vd., 2018; Karaçoban ve Rad Tüzün, 2023). Bu çalışmalarda sosyal transfer harcamalarının kamu politikası dinamikleri ve yoksulluğu azaltıcı etkileri incelenmiştir.

Literatürde Türkiye üzerine yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak sosyal transfer harcamaları, yoksulluk, gelir dağılımı ve kamu politikası aracı olarak incelenmiştir. Bu çalışmada ise literatüre katkı olarak Türkiye ekonomisinde sosyal transfer harcamalarının hanehalkının tüketim harcama yapısı üzerine etkisi ilk kez incelenmiştir. Bu etkinin hangi

haneler üzerinde daha etkili olduğunu anlamak için demografik değişkenlerde çalışmada yer almıştır. Bu açıdan çalışma literatürdeki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

3. Veri Seti, Yöntem ve Bulgular

Bu çalışmada sosyal transfer harcamaları ile gelir, eğitim, cinsiyet ve yaş değişkenlerinin hanehalkı tüketim harcaması üzerine etkisi Genelleştirilmiş Doğrusal Model (GLM) yardımıyla belirlenmiştir. Bu amaçla çalışmanın veri seti Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK), “Dağıtımda Kısıtlama Olmayan Mikro Veri Taahhütnamesi” karşılığında 2019 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri Seti’nden elde edilmiştir. Bütçe Anketi Mikro Veri Seti’nde fert, hane ve tüketim veri setleri yer almaktadır. Bu çalışmada yukarıda ifade edilen değişkenler yalnızca alınıp, analize tabi tutulmuştur. Çalışmada fert ve tüketim veri seti içerisinde çalışmanın amacına uygun olarak kayıp veri gibi nedenlerle düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca çalışmada yalnızca sosyal transfer yardımı alan haneler analize dahil edilmiştir. Düzenleme ile 6465 gözlem çalışmada yer almıştır. Bağımlı değişken olarak sosyal transferler desteklerinin hanelerde en çok etkilediği literatürde de ifade edilen temel tüketim malları, sağlık ve eğitim hizmetleri harcamaları toplulaştırılarak modele eklenmiştir. Toplulaştırılarak temel tüketim malları olarak çalışmada ifade edilen bağımlı değişken, temel tüketim malları, sağlık ve eğitim hizmetleri COICOP(V.2011) sınıflamasına göre yazar tarafından yapılmıştır. Temel tüketim harcamaları besin ürünleri, su ve alkolsüz içeceklerden oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Değişkenlere Ait Bilgiler

Bağımlı Değişken	Açıklama
Temel Tüketim Harcaması (TH)	Temel Tüketim Malları ile Sağlık ve Eğitim Hizmetleri Harcamaları Toplamı (TL)
Bağımsız Değişkenler	
Yaş	Hanehalkı Reisinin Yaşı (Yıl)
Cinsiyet	Hanehalkı Reisinin Cinsiyeti Kadın ise 0, Erkek ise 1
Eğitim	Yükseköğretim Mezunu İse 1, Lise veya Altı Eğitime Sahip ise 0
Transfer	Kamu Prim Ödemeli Sosyal Transfer Harcamaları, Emekli ve İşsizlik Maaşı ve Prim Ödemesiz Sosyal Transfer Harcamaları, Dul ve Yetim, Yaşlılık ve Gazilik Maaşları ile Aile Konut Destekleri Burs ve Hastalık Ödemelerinden Oluşur (TL)
Gelir	Hanehalkı Geliri (TL)

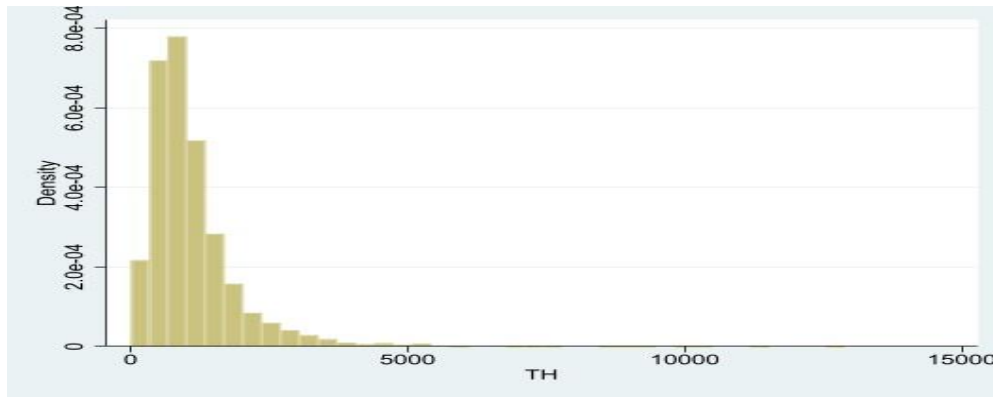
Tablo 1’de yer alan bağımsız değişkenlerin tüketim harcaması üzerine etkisi için aşağıdaki model tanımlanır. Ayrıca Tablo 2’de modeldeki değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

$$TH_i = \beta_0 + \beta_1 Yas_i + \beta_2 Cinsiyet_i + \beta_3 Eğitim_i + \beta_4 Transfer_i + \beta_5 Gelir_i \quad (1)$$

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

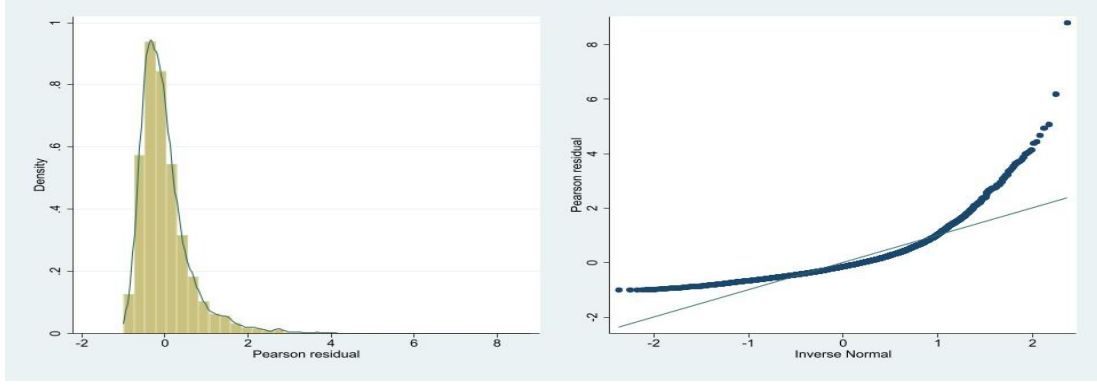
	TH	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Transfer	Gelir
Ortalama	1100.611	59.480	0.281	0.090	22921.34	51033.29
Maksimum	12873.9	98	0.449	1	150300	861319
Minimum	0	20	0	0	10	700
Std. Sapma	834.028	13.630	0.449	0.286	17049.31	42308.94
Çarpıklık	3.320	-0.278	0.969	2.854	1.458	4.599
Basıklık	25.892	2.824	1.940	9.150	7.040	52.352
Gözlem Sayısı	6.465	6.465	6.465	6.465	6.465	6.465

Çalışmada bağımlı değişkenin sürekli bir değişken olması nedeniyle doğrusal regresyon analiz yöntemi tercih edilmiştir. Ancak bağımlı değişkenin normal dağılımı olmayan, çarpık bir seri özelliği gösterdiği için doğrusal regresyon analizi yerine Genelleştirilmiş Doğrusal Regresyon Modeli (GLM) ile analiz gerçekleştirilmiştir. Bu durum Şekil 1’de gösterilmiştir. Bağımlı değişken olan temel tüketim harcamalarının dağılımı sağa çarpık olarak bulunmuştur. Bu durumdan dolayı çalışmada GLM modeli kullanması uygun olmuştur. GLM analizinde Nelder ve Wedderburn (1972) çalışmasına göre ilk olarak en uygun dağılım ve sonrasında bağlantı fonksiyonu belirlenir. Bağlantı fonksiyonu, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. GLM modelinde normal, binomial, poisson ve gamma gibi birçok dağılım bulunmaktadır. Ancak bağımlı değişkenin sürekli olması durumunda dağılımda, gamma ve normal dağılımdan biri tercih edilmektedir. GLM analiz yöntemi En Çok Olabilirlik Tahmin (Maximum Likelihood Estimation-MLE) yöntemini dayanmaktadır.

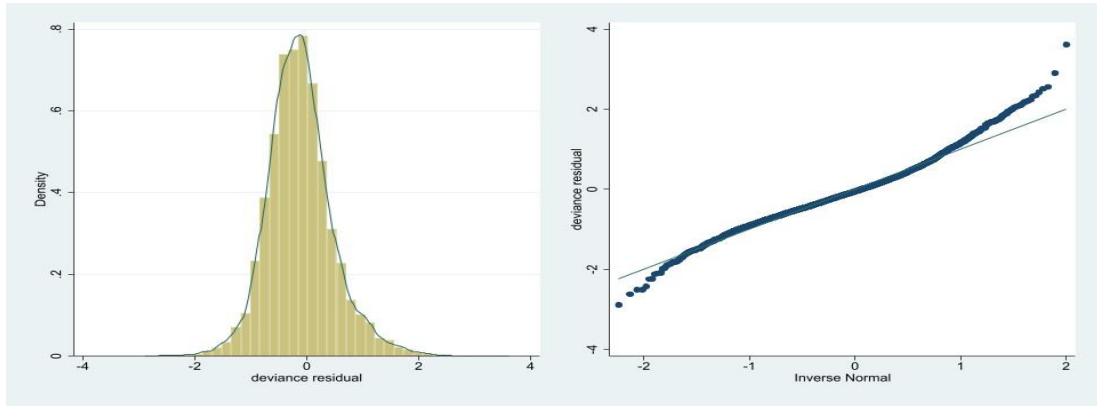

Şekil 1. Temel Tüketim Harcaması Dağılımının Histogramı

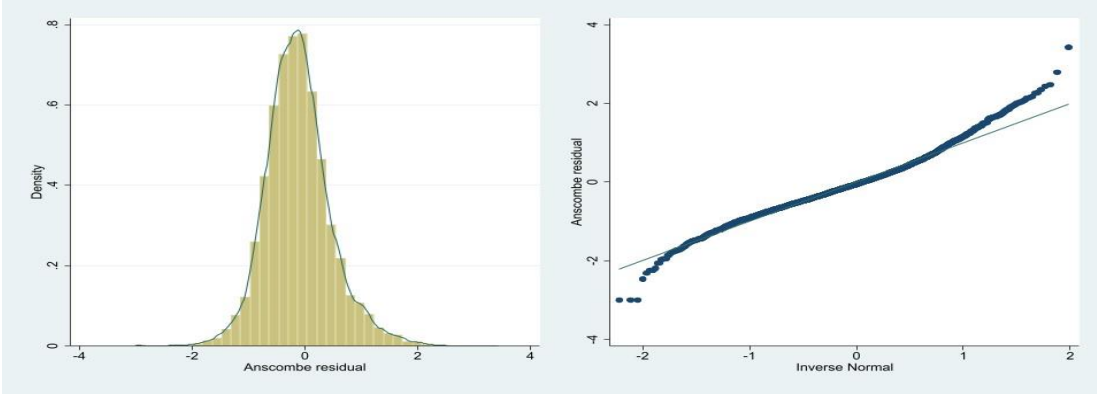
Çalışmada, GLM uyum iyiliğinin ölçülmesi için McCullagh ve Nelder (1989) tarafından önerilen Sapma, Anscombe ve Pearson artıkları kullanılmıştır. Bu artıklar ile elde edilen grafiklerden yalnızca normal dağılımlı log bağlantılı model ile gamma dağılımlı log bağlantılı model kalıntıları normal dağılım sergilerken normal dağılımlı birim bağlantılı model kalıntıları normal dağılım göstermemiştir. Bu durum Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4’te görülebilir.

Şekil 2. Normal Dağılımlı Birim Bağlantı Fonksiyonlu Genelleştirilmiş Doğrusal Model Pearson Artıkları

Şekil 3. Normal Dağılımlı Log Bağlantı Fonksiyonlu Genelleştirilmiş Doğrusal Model Deviance Artıkları

Şekil 4. Gamma Dağılımlı Log Bağlantılı Fonksiyonlu Genelleştirilmiş Doğrusal Model Anscombe Artıkları

Ayrıca modelin doğru dağılımını ve uygun bağlantı fonksiyonunu belirlemek için Akaike (Akaike Information Criterion-AIC) ölçütünden yararlanılmıştır. Bu ölçüte göre en uygun model, Tablo 3'te görüldüğü üzere gamma dağılımlı log bağlantı fonksiyonlu model olmuştur.

Tablo 3. Bilgi Kriterine Bağlı Dağılım Seçimi

	TH
Normal Dağılım ve Birim Bağlantı Fonsiyonlu GLM Modeli	16.087
Normal Dağılım ve Log Bağlantı Fonsiyonlu GLM Modeli	16.134
Gamma Dağılım ve Log Bağlantı Fonsiyonlu GLM modeli	15.925

Son olarak uygun model için bağlantı fonksiyonlarını karşılaştıran testler ile model seçimine karar verilmiştir. Doğrusal tahmincinin karesine eşit bir değişkenin (hatkare) bağımlı değişkeni tahmin etmek için modele katılması ile bulunan katsayının anlamlı olması, modelde uyum iyiliği eksikliği olduğu sonucunu doğurmaktadır (Hardin ve Hilbe, 2007: 98). Bu testin sonucunda hatkare değerinin istatistiki olarak anlamsız olması modelde uyum iyiliği eksikliği olmadığını ifade etmektedir. Test sonucu Tablo 4’te ifade edildiği üzere yalnızca normal dağılımlı log bağlantılı model uyum iyiliğine sahip olmuştur. Tüm bu testlerden sonra modelin dağılımı normal ve bağlantı fonksiyonu ise logaritmik (log) olabilirlik olarak belirlenmiştir.

Tablo 4. Bağlantı Fonksiyonları Test Sonuçları

	Değişkenler	Katsayılar
Normal Dağılımlı Birim Bağlantılı Model	Hat	1.179*** (0.061)
	Hatkare	-0.000*** (0.000)
	Sabit Katsayı	-127.990** (49.666)
Normal Dağılımlı Log Bağlantılı Model	Hat	2614.262* (1365.604)
	Hatkare	-47.019 (94.808)
	Sabit Katsayı	-14881.7 (4917.182)
Gamma Dağılımlı Log Bağlantılı Model	Hat	2031.133*** (363.029)
	Hatkare	-56.820** (24.336)
	Sabit Katsayısı	-10280.95*** (1353.812)

Not: ***,** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini göstermektedir. Parantez içindeki değerler standart hatalardır. Hat değişkeni bağımlı değişkenin tahmini değerlerini, Hatkare ise tahmini değerlerin karelerini ifade etmektedir. $H_0: \beta = 0, H_1: \beta \neq 0$.

Dağılım yapısına ve bağlantı fonksiyonlarına göre incelenerek belirlenen GLM modeli sonucu Tablo 5’te gösterilmiştir. Tabloda yer alan sonuçlara göre tüm katsayılar istatistiki olarak anlamlıdır. Diğer değişkenler sabit iken yaş bir birim artınca temel tüketim harcaması %0.002 birim azalır. Ailesi reisi kadın olan hanelerin temel tüketim harcaması diğer değişkenler sabit iken aile reisi erkek olan hanelere göre %0.066 daha azdır. Üniversite ve lisansüstü eğitime sahip olan hanelerin lise ve altı eğitime sahip olan hanelere göre temel tüketim harcaması diğer değişkenler sabit iken %0.078 daha fazladır. Hanehalkının geliri bir birim arttığında diğer değişkenler sabit iken toplam tüketim harcamalarını %0.000003 birim artırmaktadır. Son olarak sosyal transfer harcamalarındaki bir birimlik artış hanehalkının temel tüketim harcamalarını %0.000005 birim artırır. GLM modellerinde koşullu ortalamaların üstel bir forma sahip olmasından dolayı katsayılar yüzde değişim olarak yorumlanmıştır. Ortaya çıkan bulgular

literatürde yapılan çalışmalar ile tutarlık göstermektedir. Örneğın, Dwiputri (2017) tarafından yapılan çalışmada transfer harcamalarının tüketimi artırıcı etki yaptığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca tüketimin yaşa bağlı azalması Modigliani ve Brumberg (1954) tarafından yapılan çalışma ile uyumlu olduğunu göstermektedir. Son olarak eğitim seviyesindeki yükselmenin tüketimi artırması Michael'in (1975) çalışmasıyla aynı yönde sonuçlar göstermektedir.

Tablo 5. Genelleştirilmiş Doğrusal Regresyon Modeli Sonuçları

Bağımlı Değişken: TH	
Değişkenler	Katsayılar
Yaş	-0.002** (0.000)
Cinsiyet	-0.066** (0.026)
Eğitim	0.078 * (0.045)
Transfer	0.000005*** (0.000)
Gelir	0.000003*** (0.000)
Sabit	6.88*** (0.048)
Örnek Hacmi (n)= 6.465	SD_artık= 6.459
Yayılim Parametresi= 594570.7	I/sd sapma= 594570.7
I/sd Pearson= 594570.7	Sapma= 384033
Log Pseudolikelihood= -52148.447 (5.iterasyon)	AIC= 16.134

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini göstermektedir. Parantez içindeki değerler standart hataları ifade eder.

4. Sonuç ve Öneriler

Günümüz ekonomi politikaları, yaşanan ekonomik krizler ve küresel ölçekteki pandemi nedeniyle tartışmalı bir hale gelmiştir. Bu tartışmalar devletin toplumda görülen gelir dağılımı adaletsizliğini düzeltmek, yoksulluğu azaltmak ve açlıkla mücadele etmek gibi amaçların öncelikli görevi olup olmadığı üzerine olmuştur. Devletin bu amaçları yerine getirmek istemesi durumunda ise dar gelirli hanelere yönelik ayni ve nakdi destekler olarak ifade eden sosyal transfer harcamaları önemli bir politika aracı haline gelmiştir.

Sosyal transfer harcamaları belirli koşula bağlı olarak verilebileceği gibi koşulsuz olarak da ihtiyaç sahiplerine verilebilmektedir. Sosyal transferlerin önemi, 1980'lerde başlayan dışa açılma ve 1990'larda kavramlaştırılan küreselleşme olgusu ile dünya genelinde gelir dağılımında görece iyileşme sağlanıp sağlanmadığı üzerine literatürdeki tartışmalarla artmıştır. Bu tartışmalar, yaşanan krizler (2008 ve Covid-19) ile gelir dağılımındaki adaletsizlik, küresel yoksulluk, dünyada ekonomilerin büyümesinde görülen yavaşlama ile etkisini artırmıştır. Sonuç olarak hem gelir dağılımını iyileştirmek hem de gelir dağılımında adaleti desteklemek için devlet sosyal transfer harcamalarını yeniden ekonomi politikası aracı olarak kullanmaya başlaması düşüncesi yaygınlaşmıştır. Tüm bu nedenlerle sosyal transferler harcamalarının ekonomi politikaları yönünden incelenmesi gerekli hale gelmiştir. Bu çalışmada temel amaç TÜİK'in mikro veri seti verileri üzerinden hanelerin tüketim kalıplarına sosyal transfer harcamalarının etkisinin incelenmesi olmuştur. Politika önerisini genişletmek ve çalışmayı derinleştirmek için yaş, cinsiyet, gelir ve eğitim gibi demografik ve iktisadi değişkenlerde modele eklenmiştir.

Sonuç olarak Türkiye ekonomisinde uygulanan sosyal transfer harcamalar ile gelir, yaş ve cinsiyet değişkenlerinin tüketim harcama yapısını nasıl etkilediği analiz edilmiştir. Çalışmada veriler TÜİK’in mikro veri seti anketi olan 2019 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi’nden elde edilmiştir. Analiz yöntemi olarak GLM modeli kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre ekonomi politikası aracı olarak kullanılan sosyal transfer harcamaları temel tüketim maddeleri ile eğitim ve sağlık hizmetleri toplamından oluşan toplam tüketim harcamalarını arttırmıştır. Ayrıca analiz sonuçlarında eğitim seviyesi ve gelir arttıkça, daha genç yaşlarda ve evin reisinin erkek olması durumunda temel tüketim maddeleri ile eğitim ve sağlık hizmetleri harcamalarının arttığı görülmüştür.

Mikro verilerden hareketle makro ekonomiye yönelik bir öngörümle yapılırsa, Türkiye ekonomisi sosyal transfer harcamalarını genç yaşlarda ve eğitim seviyesi yüksek bireylere aktarırsa ekonomide tüketimi arttırıcı buna bağlı olarak da ekonomide talep yaratacağı etki görülebilir. Eğer devlet, ekonomide hedefi işsizlikle mücadele ve üretimi arttırmak yani büyümek olarak belirlerse, yaş olarak daha genç, aile reisi erkek ve yüksek eğitim seviyesindeki bireylere sosyal transfer harcamalarını aktarmak bir politika önerisi olabilir. Ancak hedef enflasyon ile mücadele ve ekonomide tüketimden çok tasarruf odaklı daraltıcı bir ekonomi politikası ise o zaman daha yaşlı, aile reisi olarak kadın ve düşük eğitim seviyesindeki bireylere sosyal transfer harcamaları aktarmak yerinde olabilir. Fakat enflasyon, işsizlik ve büyüme gibi makro göstergeler sosyal transfer harcamalarını araç olarak kullanan ekonomi yapıcısı devlet için temel amaç olmayabilir. Devlet için temel amacın, sosyal transfer harcamaları ile ekonomideki dar gelirli hanelerin gelir dağılımını düzeltmek ve yoksulluğu azaltmak olduğu düşünülebilir. Örneklem grubunda yer alan hanelerin sosyal transfer destekleri ile tüketim harcamasının değiştiği analiz sonuçlarında görülmüştür. Mikro ekonomik düzeyde hanelere sağlanan sosyal transfer harcamaları temel tüketim maddelerine ulaşım, sağlık ve eğitim hizmetlerden yararlanmada toplam harcama etkisine bakılarak destekleyici görev gördüğü ifade edilebilir. Sonuç olarak bu politika aracının kullanımı dar gelirli haneler için refah arttırıcı olmuştur. Bu çalışma devletin sosyal transfer harcamalarını bir politika aracı olarak kullandığı durum üzerine geliştirilmiştir. Çalışma sonuçları sosyal transferlerin temel tüketim maddeleri, eğitim ve sağlık harcamaları üzerinden tüketim harcama yapısına etkisi olduğunu kanıtlamıştır.

Çalışmada tüketim harcama yapısının belirlenmesinde sosyal transfer harcamaları, yaş, eğitim, cinsiyet ve gelir değişkenleri alınmıştır. Ancak çalışmada tüketim harcaması yapısını etkileyen sosyolojik, psikolojik ve politik alanlardaki değişkenler ihmal edilmiştir. Bir başka çalışmada tüketim harcama yapısını etkileyen diğer değişkenler de modele dahil edilip analiz genişletilebilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasına gerek olmayan bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazar, makalenin tamamına yalnız kendisinin katkı sağlamış olduğunu beyan eder.

Araştırmacıların Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır

Teşekkür

Yazar, yapıcı eleştirileri, yorum ve önerileriyle çalışmaya katkıda bulunan değerli hakemlere teşekkürlerini sunmaktadır.

Kaynakça

- Arısoy, İ., Ünlükaplan, İ. ve Ergen, Z. (2010). Sosyal harcamalar ve iktisadi büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisinde 1960-2005 dönemine yönelik bir dinamik analiz. *Maliye Dergisi*, 158, 398-421. Erişim adresi: <https://www.hmb.gov.tr/dergi-hakkinda>
- Asteriou, D., Dimelis, S. and Moudatsou, A. (2014). Globalization and income inequality: A panel data econometric approach for the EU27 countries. *Economic Modelling*, 36, 592-599. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2013.09.051>
- Attanasio, O.P, Oppedisano, V. and Vera-Hernandez, M. (2015). Should cash transfers be conditional? Conditionality, preventive care, and health outcomes. *American Economic Journal: Applied Economics*, 7(2), 35-52. <http://dx.doi.org/10.1257/app.20130126>
- Baird, S., Hoop D.J. and Özler, B. (2013). Income shocks and adolescent mental health. *Journal of Human Resources*, 48(2), 370-403. <https://doi.org/10.3368/jhr.48.2.370>
- Barham, T. and Maluccio, J.A. (2009). Eradicating diseases: The effect of co transfers on vaccination coverage in rural Nicaragua. *Journal of Health Economics*, 28(3), 611-621. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2008.12.010>
- Baş, H. (2019). Türkiye’de şartlı nakit transfer uygulamalarında bölgesel farklılıkların arka planı. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8(22), 309-329. <https://doi.org/10.31199/hakisderg.582277>
- Behrman, J.R. and Hoddinott, J. (2005). Programme evaluation with unobserved heterogeneity and selective implementation: The Mexican Progresa impact on child nutrition. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 67(4), 547-569. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.2005.00131.x>
- Berg, A. and Nilsson, T. (2010). Do liberalization and globalization increase income inequality? *European Journal of Political Economy*, 26, 488-505. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2010.03.002>
- Blattman, C., Nathan, F. and Martinez, S. (2014). Generating skilled employment in developing countries: Experimental evidence from Uganda. *Quarterly Journal of Economics*, 129(2), 697-752. <https://doi.org/10.1093/qje/qjt057>
- Bonilla, J., Zazur, R.C., Handa, S., Nowlin, C., Peterman, A., Ring, H. and Seidenfeld, D. (2017). Cash for women’s empowerment? A mixed-methods evaluation of the government of Zambia’s child grant program. *World Development*, 95, 55-72. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.02.017>
- Dahl, E. and Van der Wel, A.K. (2013). Educational inequalities in health in European welfare state: A social expenditure approach. *Social Science and Medicine*, 81, 60-69. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2012.12.010>
- Dasso, R. and Fernández, F. (2014). *Temptation goods and conditional cash transfers in Peru* (International Food and Policy Research Institute Paper). Retrieved from https://www.cedlas.econo.unlp.edu.ar/wp/wp-content/uploads/fernandez_y_dasso.pdf
- De Janvry, A. and Sadoulet, E. (2006). Making conditional cash transfer programs more efficient: Designing for maximum effect of the conditionality. *World Bank Economic Review*, 20(1), 1-29. <https://doi.org/10.1093/wber/lhj002>
- Dorn, F., Fuest, C. and Potrafke, N. (2018). *Globalization and income inequality revisited* (CESifo Working Paper No. 6859). Retrieved from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/176867/1/wp-2018-247-dorn-fuest-potrafke-income-inequality.pdf>
- Dreher, A. and Gaston, N. (2008). Has globalization increased inequality? *Review of International Economics*, 16(3), 516-536. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9396.2008.00743.x>
- Dwiputri, I.N. (2017). The impact of the unconditional cash transfer program (BLT) on cigarette consumption in Indonesian society. *Journal of Indonesian Economy and Business*, 32(2), 138-150. <https://doi.org/10.22146/jieb.22430>
- Edward, S. (1997). Trade policy, growth and income distribution. *The American Economic Review*, 87(2), 205-210. Retrieved from <https://www.jstor.org/>

- FAO. (2022). *The state of food security and nutrition in the World*. Retrieved from <https://www.fao.org/documents/card/en/c/cc0639en>
- Gertier, P. (2004). Do conditional cash transfers improve child health? Evidence from progressa's control randomized experiment. *American Economic Review*, 94(2), 336-341. doi:10.1257/0002828041302109
- Hardin, J. and Hilbe, J.M. (2007). *Generalized linear models and extensions*. Texas: Stata Press.
- Haushofer, J. and Shapiro, J. (2017). Erratum to the short-term impact of unconditional cash transfers to the poor: Experimental evidence from Kenya. *The Quarterly Journal of Economics*, 132(4), 2057-2060. <https://doi.org/10.1093/qje/qjx039>
- Heyrani, M. (2020). *The effect of the unconditional cash transfer (UCT) on household behavior: Evidence from Iran* (Unpublished doctoral dissertation). Department of Economics of the University of Ottawa, Ottawa, Canada.
- Karaçoban, A. ve Rad Tüzün, S. (2023). Türkiye’de sosyal transfer harcamaları ve yoksulluk. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 39, 14-29. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.1139741>
- Kayalidere, G. ve Şahin, H. (2014). Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde Türkiye’de sosyal koruma harcamalarının gelişimi ve yoksulluk. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 57-75. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/seyad>
- Küçüköğlü, M., Taş, H.C. ve Ercan, H. (2018). Türkiye’de sosyal devlet anlayışı içerisinde transfer harcamalarının yeri ve önemi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(19), 447-466. <https://doi.org/10.31199/hakisderg.493174>
- Mascovitch, A. (1996). Canada health and social transfer: What was lost? *Canadian Review of Social Policy*, 37, 66-75. Retrieved from <https://crsp.journals.yorku.ca/>
- McCullagh, P. and Nelder, J.A. (1989). *Generalized linear models*. London: Chapman and Hall.
- Michael, R.T. (1975). Education and consumption. In F.T. Juster (Ed.), *Education, income and human behavior* (pp. 233-252). Cambridge: NBER.
- Modigliani, F. and Brumberg, R.H. (1954). Utility analysis and the consumption function: An interpretation of cross-section data. In F. Franco (Ed.), *The collected papers of Franco Modigliani* (pp. 3-45). Cambridge: The MIT Press.
- Nelder, J.A. and Wedderburn, R.W. (1972). Generalized linear models. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (General)*, 135(3), 370-384. <https://doi.org/10.2307/2344614>
- Özen, A. (2003). Türkiye’de transfer harcamalarının gelişimi ve ekonomik etkilerinin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 205-228. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deusosbil>
- Sarısoy, İ. ve Koç, S. (2010). Türkiye’de kamu sosyal transfer harcamalarının yoksulluğu azaltmadaki etkilerinin ekonometrik analizi. *Maliye Dergisi*, 158, 326-348. Erişim adresi: <https://www.hmb.gov.tr/dergi-hakkinda>
- Schultz, T.P. (2004). School subsidies for the poor: Evaluating The Mexican progressa poverty program. *Journal of Development Economics*, 74(1), 199-250. <https://doi.org/10.1016/j.jdevec0.2003.12.009>
- Yolcuoğlu, İ.G. (2012). Türkiye’de sosyal politika ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 145-158. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh>
- Yücel, D. (2011). Türkiye’de yoksulluk sorunu ve kamu sosyal transfer harcamalarının yoksulluğa etkileri üzerine bir araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 383-402. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/trakyasobed>

THE EFFECT OF SOCIAL TRANSFER EXPENDITURES ON HOUSEHOLD CONSUMPTION EXPENDITURE STRUCTURE: THE CASE OF TURKEY

EXTENDED SUMMARY

The Purpose of the Study

The aim of this study is to examine the impact of social transfer expenditures provided by the state on household consumption expenditures. With the 2008 global economic crisis and the COVID-19 pandemic, there have been debates on the phenomenon of globalization and the role of the state in the economy. The determining factor in these debates has been whether the state should take an active role in the economic structure. This role, which is expressed as a social state understanding, includes the principle of providing various aids and supports to low-income households. Social transfer expenditures are at the top of these supports and aids. These expenditures consist of items such as widow and orphan pensions, pensions, scholarships, and unemployment insurance. How low-income households consume this income is economically important.

The originality of the study and its difference from other studies is that it is the first study in this field in terms of the Turkish economy. Studies in the case of Turkey have mainly analyzed the effects of social transfer expenditures on poverty and income distribution. This study, on the other hand, focuses on the effect of social transfer expenditures on the consumption expenditure structure of households and aims to provide policymakers with a correct economic policy recommendation with the relevant demographic and economic variables. This is the main contribution of the study to the literature. The study tries to show policy makers that social transfer expenditures will have a more desirable consumption structure if they are applied to people of which age, education level, and gender.

Method

In this study, the effects of social transfer expenditures and income, education, gender, and age variables on household consumption expenditure were determined with the help of the Generalized Linear Model (GLM). For this purpose, the data set of the study was obtained from the 2019 Household Budget Survey Micro Data Set from the Turkish Statistical Institute (TUIK) in return for the "Micro Data Commitment without Restrictions on Distribution". Individual, household, and consumption data sets are included in the Budget Survey Micro Data Set. In this study, the above-mentioned variables were only taken and analyzed. In the study, adjustments were made in the individual and consumption data set for reasons such as missing data in accordance with the purpose of the study. In addition, only households receiving social transfer assistance were included in the analysis. With the arrangement, 6465 observations were included in the study.

Result

In the results of the analysis, it has been observed that the expenditures on basic nutrients, education, and health services increase as the education level and income increase, at younger

ages and when the head of the household is male. If the Turkish economy transfers its social transfer expenditures to individuals at young ages and with a high level of education, it can be seen that it will increase consumption in the economy and accordingly create demand in the economy. If the state determines the goal of the economy as combating unemployment and increasing production, that is, growing, it may be a policy proposal to transfer social transfer expenditures to individuals who are younger in age, male head of family, and have higher education levels. However, if the target is a contractionary economic policy focused on fighting inflation and saving rather than consumption in the economy, then it may be appropriate to transfer social transfer expenditures to older, female heads of family and individuals with low education levels. The results of the study proved that social transfers have an effect on the consumption expenditure structure over basic nutrients, education, and health expenditures. However, in the study, social transfer expenditures, age, education, gender, and income variables were taken to determine the consumption expenditure structure. In the study, variables in sociological, psychological, and political fields that affect the consumption expenditure structure have been neglected. Further studies can include other variables affecting the consumption expenditure structure in the model and the analysis can be expanded.